

Vassanlegget på Os-garden og mannen bak det

AV JANE. ØVERGÅRD

Ingulf Estensen Os ble født 31. august 1777, av foreldre Esten Ingulfsen Os (1734-1817) og Brynhild Olsdatter f. Hodalen (1735-1822).

Ingulf Estensen var den niende i en søskenflokk på ti, men han hadde bare en bror, som døde alt i 1775, i en alder av femten år. Ingulf var den som da sto for tur til å overta Nysen-garden, noe som skjedde i 1805. Han skal ha fått overlevert skjøtet med følgende ord fra sin far: - Me skuld og gjeld tok je mot det, me skuld og gjeld levere je de att.

Om det ikke sto så bra til med Nysen-garden da Ingulf fikk den overlevert, ble det i hvertfall snart store forandringer. Ingulf var for sin tid sjelden opplyst, og hadde rike evner til å bruke sine kunnskaper. Ved sin død var han blant de mest formuede menn i sognet. Ingulf eide i flere år også Beingarden i Namdalen, og han hadde nok også tenkt å flytte dit opp. Men da kona ikke ville, ble det ikke noe av det, og Beingarden ble i 1834 eller -35 solgt til Ole Iver Skogstad fra Os.

Os-boka forteller om Ingulf Nysen:

Ganske tidlig begynte han å kjøpe opp krøtter om høsten, og drev disse over fjellene til byen og solgte dem. Han var en nøyaktig mann og førte regnskap, da han senere begynte å låne ut penger, for det første formodentlig mindre kapitaler, senere større. Under bobehandlinger utover årene 1820-50 er han omtrent bestandig tilstede, enten som større eller mindre kreditor, eller som fullmektig for andre. Der var vel også alminnelig at hans debitorer hadde vanskelig for å greie sine forpliktelser. Men de fikk alltid anledning til å greie sine forpliktelser in natura, enten ved å delta i arbeider han alltid hadde igang,

eller ved å levere matvarer, som han igjen hadde bruk for til arbeiderne. Han kjøpte også opp matvarer. Således fortelles det: En vinterkveld kom det, som vanlig var den tid, en hel del hedemarkinger og tok inn på Lilleøien. De hadde satt kornlåsene sine ute på garden. Den andre morgenen, da de i grålysningen satt og fikk seg åbit, fikk de gjennom glasset se en mann som oppmerksomt gikk fra lass til lass og betraktet kornsekene. De spurte Engekjerringa om han kunne være å lite på den karen, han så dem litt mistenkelig ut, kledd som han var med gjeteskinnsbukser og ellers som en tarvelig bonde. «Å ja, den der karen kan dokk nokk lite på», sa Engekjerringa. - Han kjøpte av dem både mjøl og grøn, så de gjerne kunne ha vendt der. Og det solgte han siden ut igjen og tjente på det.

Ingulf Nysen var ellers av de første i Os som holdt aviser. Sammen med et par andre holdt han «Morgenbladet». I 1823 møtte han som valgmann fra Tolgen, men ellers deltok han lite i offentlige gjøremål.

Docent J. Utheim skriver følgende om Ingulf Os i sin slekts-historie fra 1899:

Han skriver meget godt for sig skjønt han bevæger sig tildels i en noget høitrvædende stil, taler saaledes f.eks. om alstyreren, saa han neppe kan have hørt til den haugianske kreds. Han maa have en livlig fantasi og et varmt hjerte.

Han omtales av sine børnebørn som en særdeles oplyst og i religiøst henseende meget tolerant mand, der havde læst meget og tænkt over meget, og for en 50 a 60 aar siden fortalte sine børnebørn om «hele vort solsystem, om solens uhyre masse og varme, om maanens fjelde og dale og udstrakte vulkaner».

VASSANLEGGET

Det var dårlig med «vassnøte» på Osgarden, og i Os-boka fortelles det at de om vinteren kjørte vatn fra Glåma. Ingulf Nysen prøvde å lede Kvernbekken nedover forbi Trøgarden, men den brøt utover og ødela jorden, så den måtte bare stenges igjen. Så prøvde Ingulf å få gravd en brønn. Det er sagt at det bar 48 alen (ca. 30 meter) nedover, men uten resultat. - «Prøvde mange steder, men itnå vatn».

Da fattet Ingulf en for disse tider eventyrlig plan, så eventyrlig at bare en av hans naboer hadde tro på den. Den ene var Halstein Usen.

I Oslien var det ei rik vassåre. Fra den ville Ingulf «ta spring like på Osgarden».

Først gikk han i to år hele vinteren igjennom og målte vatnet, så han var sikker på at det var holdbart. Deretter stakk han selv opp linjen, leide folk til å grave opp grøftene og de to oppsamlingskummene med stenlagt grøft imellom. Det var 12 meter mellom kummene, den ene ved Ostrøen, og den andre oppe i skogen.

Ingulf skal selv ha boret rørene - som var uthulte trestammer. Det skulle ha slitt så på hendene, at han kunne se solen lyse gjennom handbakene.

Da det kom et sterkt regnvær som gjorde leren oppbløtt, slik at grøfta falt igjen, sa Ingulf til de av sine skyldnere som ikke på annen måte greide sine forpliktelser, at de skulle renske grøfta.

Og avslutningen på arbeidet skriver kirkesanger Jon J. Grue i sin dagbok: «Vannspringen blev også i denne høst fullbyrdet på Osgarden. Den siste oktober blev vannet satt til rørene, og med et kort vink så man vannet springe op i vannkummen midt på Os gard til deres glede og tilfredshet».

Når de så at det umulige var gjort mulig, ville også de andre på Osgardene være være med i vassanlegget. Ingulf var ikke uvillig, men de andre måtte naturligvis betale sin andel, og som den eneste skriveføre. setter Ingulf opp følgende kontrakt:

No. 3 R. Tredive Skilling Species.
1828.

Et vandspring på gården Ous forfærdiget i året 1828 af Ingulf Estensen og Halstein Olsen Ous. Etter beregning har samme kostet 225 sp.d. - siger tohundre fem og tyve speciedaler. Da de øvrige Ous's oppsiddere ere bleven med os enige som frembringere av vandet, at være deltagere i dette vand og der da enhver for sig herpå betalt som følger nemlig:

Ole Jonsen Ous	30 speciedaler
Ole Iversen ib	30 speciedaler
Ole Jørgensen ib	45 speciedaler
Hågen Estensen ib	45 speciedaler
Altså bliver en rest av kostkostningene 75 spd.	
hvorav Ingulf Estensen	45 speciedaler
og Halsten Olsen	30 speciedaler
som tilsammen utgjør ovennevnte summa 225 speciedaler.	

Så haver vi tilladt dem at benytte vandet til deres brug, så at vandspringet for nærværende som i fremtiden må være en fælles eiendom for såvel dem som os - for såvel deres som vore efterkommere, dog haver vi derom fundet for godt at oprette følgende

CONTRACT:

1. At da den jord eller græseng hvorigjennem vandet fremdeles nu for nærværende tid må tilhøre den nu av os med den anden, så er vi bleven enige om, at vi næstkommende sommer skal erstatte den som haver lidt den største skade på jorden, således at hver av os tillægger sin del i jorderstatning til den hvis jordbund vandleddningen har gået i en længre strækning end hans egen andel i vandet beløber seg til. Når således denne jorderstatning er skeed - så er den jordbund hvorigjennem vandet ledes fælles og når da den tid kommer at vandspringet skule trænge til reparasjon så skal ingen mere fordre nogen godtgjørelse for jord, thi enhver eier med fuldkommen ret jordbunden for sin andel i ovennevnte vand. -

2. Så ere vi alle bleven enige om, at den reparation eller hvilkensomhelst bekostning der end måtte medgå til vandspringet utredes af os alle ligemeget - undtagen det som fra hovedrøren ledes til enhvers hus, bekoster enhver for sig. - Når reparation på hovedledningen i på kommende tilfælde indtræffer, da må alle sende duelige arbeidere, hvis det modsatte, så har de andre ret til at avvise sådanne fra arbeidet og udføre det på vedkommendes bekostning, ligeså og om nogen forsømmer arbeidet eller vil vise seg uvillig dertil. -

3. Om nogen enten sælger nogen del av sin gård eller den måtte blive delt imellom arvinger, at dermed bliver flere op-siddere som ville benytte vandet, så skal iakttages: at dersom dette tilfælde indtræffer med dem som nu har betalt den mindste sum så skal de indbetale til os øvrige eiere 15 spd. hvilke femten speciedaler den der har delt gård må utbetale til os øvrige eiere førend han da får lov til at benytte vandet. Denne sum deles lige imellom os øvrige eiere av vandet. Men om sådant skule indtræffe har den som har erlagt de største summer, da skal de have rettighed til at dele det uden at er-lægge noget til de øvrige.

4. Hvo som henter vand fra vandkommen med urene bøtter eller anden uren kop - erlægger 2 spd. for første gang - 4 spd. for

anden gang og således dobbelt for hver gang, disse penger falder i like deling imellom os øvrige - ligesom vi og alle ere like i at istandssette det manglende. -

Til bekræftelse med vore hænders underskrift.

Ous den 12de december 1828

Ingulf Estensen Ous

Halsten Olsen Ous m.ih.p.

Ole Jørgen Ous m.ih.p.

Ole Iversen Ous m.ih.p.

Hågen Estensen Ous m.ih.p.

Ole Jørgen Ous m.ih.p.

Vassanlegget på Osgarden må ha vært blant de aller første av i sitt slag. Og en skal ikke undre seg over at skepsisen var stor, da Ingulf Nysen la fram sin plan. Grøfta for ledningen måtte nemlig gå slik at den etter et lengre fall, gikk litt oppover igjen før den kom fram til Osgarden. Og hvem hadde vel sett vatnet renne i motbakke?

Men om skepsisen kan være forståelig, desto større beundring må en ha for den mannen som hadde hode til å planlegge et slikt anlegg, og dernest evner til å få satt det ut i livet.

Ingulf kone, Ingri, døde 16. juni 1857. Selv levde Ingulf til 1. juni 1872. De hadde fem barn. Garden ble delt mellom sønnene Esten og Lars. Det var Lars som overtok det som i dag er Nysen, mens Esten fikk «Nymoen», eller Spellmoen som det i dag kalles.

Tilbake etter Ingulf Estensen Os er minnet om en mann i bygdas historie - og et vassanlegg som i prinsippet fungerer den dag i dag, slik Ingulf prosjekterte og bygde det.

Kilder:

Thoralf Grue: Os i Østerdalene (1943)

J. Utheim: Stamtavler over Familien Utheim og med den beslegtede familier. Kristiania 1899. (Nytt opptrykk 1978 ved Øistein Os-Eggen og Ola Os).